

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ПОПАДИНЕЦЬ МАКСИМ ІГОРОВИЧ

УДК 340.12(477)''19/20''(043.3)

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР**

12.00.12 – філософія права

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ–2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник:

доктор філософських наук, професор
Братасюк Марія Григорівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри філософії

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Грищук Оксана Вікторівна,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова,
професор кафедри теорії та історії держави і права

кандидат юридичних наук, доцент

Яремко Оксана Михайлівна,
Західноукраїнський національний університет,
доцент кафедри міжнародного права
та міграційної політики

Захист відбудеться «05» грудня 2020 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.01 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «04» листопада 2020 року

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. В. Павлишин

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реалізація права завжди буде предметом наукового інтересу дослідників, оскільки суттю її є втілення права як форми буття загальнолюдських цінностей у дійсність, об'єктивація його, переведення зі стану можливості в процес розвитку, а це комплексне, складне, багатовимірне завдання як для держави й суспільства, так і для кожної людини як суб'єкта права зокрема. Це тема, що пов'язана з фундаментальними засадами людського буття, їх формуванням і ствердженням, із творенням людини як повноцінної людської особистості й суб'єкта права, від якого залежить національна безпека України, її сьогодення і майбутнє.

Надзвичайно проблемною є реалізація права в умовах українського транзитивного суспільства, оскільки демократичні засади життя лише почали формуватися, рівень економічного та соціального розвитку країни не дає змоги українським громадянам реалізувати низку своїх прав і свобод. Цей процес спричинений стагнацією політичного розвитку країни, що безпосередньо залежить від олігархічних структур, не зацікавлених у реформуванні різних сфер життя сучасної України, рівня розвитку громадянського суспільства, поки що недостатньо зрілого. Правове реформування могло б посприяти повнішій реалізації прав і свобод українців, проте воно виявилось безуспішним. Зазначене актуалізує необхідність інтенсифікації зусиль громадянства та влади в забезпеченні правореалізації як чинника національної безпеки, утвердженні демократичних засад життя, розбудові правового українського суспільства.

У сучасній українській правознавчій науці розробляють такі аспекти досліджуваної проблеми: поняття реалізації права з позицій основних правових доктрин, форми реалізації права, особливості правозастосовної діяльності як форми реалізації права, правове регулювання, його співвідношення з реалізацією права, механізм правового регулювання, його структура, функції, якість законодавства, стандарти прав людини, верховенство права як фундаментальна засада реалізації прав людини, правове реформування в сучасній Україні тощо. Ці та інші питання реалізації права розробляли М. Антонович, О. Бандура, В. Братасюк, М. Вітрук, С. Головатий, О. Гвоздік, В. Градова, О. Гришук, Д. Гудима, М. Гуренко, С. Гусарєв, О. Дем'янова, С. Добрянський, Ю. Євтошук, Н. Жильнікова, О. Зайчук, Л. Іщенко, Д. Карпенко, М. Кельман, М. Козюбра, А. Колодій, М. Костицький, І. Котюк, В. Кравець, В. Ладиченко, Н. Лепіш, Л. Макарова, В. Недибалюк, А. Олійник, Н. Оніщенко, О. Павлишин, Ю. Пацурківський, Н. Петлевич, О. Петришин, М. Рошук, Т. Тарахонич, В. Цвік, С. Шевчук, Ю. Шемшученко, О. Яремко, а також іноземні автори: С. Алексєєв, А. Барак, Г. Баурінг, Н. Варламова, П. Гаудер, С. Голубок, А. Дайсі, А. Ковлер, В. Лазарєв, Дж. Ллойд, Дж. Нікель, С. Оганєсян, М. Сандел, В. Сирих, Б. Таманага, А. Урумов та ін.

Проте результати аналізу наукових джерел засвідчують, що до недостатньо досліджених аспектів реалізації права з позицій аксіологічного підходу належать: переосмислення легістсько-позитивістського трактування

реалізації права як глибоко гуманістичного процесу з позицій природно-правового підходу, дослідження суб'єктивно-особистісного виміру реалізації права; вивчення шляхів удосконалення механізмів реалізації права, засад реалізації права в сучасній Україні; висвітлення гуманістично-ціннісного критерію як ціннісно-сислової основи реалізації права в контексті антропологічного й аксіологічного підходів, що й зумовило вибір теми цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження здійснене відповідно до законів України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII, «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VIII, Національної стратегії розвитку освіти на 2012–2021 роки (Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013), Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України (наказ МВС України від 25 листопада 2016 року № 1252), Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393-р; планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ.

Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 27 вересня 2011 року (протокол № 19) й уточнено 7 липня 2020 року (протокол № 16).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є концептуалізація філософсько-правового осмислення аксіологічного виміру реалізації права з позицій легістського (законницького) та юридичного (природно-правового) типів праворозуміння, особливостей творення в сучасній Україні ефективного механізму реалізації права.

Поставлена мета дослідження визначила такі *задачі*:

- визначити ступінь наукового опрацювання проблеми реалізації права;
- сформулювати методологічне підґрунтя для висвітлення дисертаційної проблеми;
- висвітлити антрополого-аксіологічні підстави реалізації права;
- з'ясувати трактування реалізації права з позицій природно-правового та законницького підходів;
- аргументувати значущість суб'єктивного інтелектуально-духовного чинника та його ціннісних орієнтацій у реалізації права;
- окреслити роль верховенства права як засадничого принципу правореалізації крізь призму ціннісного виміру;
- обґрунтувати необхідність утвердження гуманістичних засад українського законодавства як передумови успішної реалізації прав людини;
- довести правову світоглядно-мисленнєву зрілість громадянського суспільства як чинника ефективної реалізації правових цінностей;
- розмежувати механізм правового регулювання та механізм псевдоправового регулювання, з'ясувати шляхи його вдосконалення в контексті реалізації прав людини в сучасній Україні з позицій аксіологічного підходу.

Об'єкт дослідження – реалізація права як утілення в діяльність суб'єктів правовідносин принципів і норм права шляхом використання суб'єктивних прав, дотримання заборон, виконання юридичних обов'язків.

Предмет дослідження – аксіологічний вимір реалізації права в контексті правового розвитку сучасної України.

Методи дослідження. У дисертаційній роботі використано принцип комплексності та взаємодоповнюваності методів пізнання, що забезпечило всебічність аналізу й повноту дослідження проблеми реалізації права. Застосовано низку *філософських* підходів і методів: *діалектичний* – для аналізу прав людини, їх значущості в процесі реалізації права, європейських стандартів права; для з'ясування суті основних типів праворозуміння та їх ролі в реалізації права; під час дослідження механізму правореалізації сучасної України, чинників, що впливають на його змістовно-структурний вимір і здійснення (підрозділи 3.2–3.4); *антропологічний підхід* – для окреслення гуманістичного виміру реалізації права, форм правореалізації та з'ясування суб'єктивного виміру механізму правореалізації (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.4); *природно-правовий підхід* – для висвітлення сутності прав людини, їх опредметнення, з'ясування критеріїв правності як основи реалізації права, дослідження сутнісних характеристик європейських стандартів права, осмислення складових правореалізації тощо (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.4); *аксіологічний* – під час дослідження ціннісного виміру права, форм його реалізації, верховенства права як юридичної основи правореалізації; дослідження ефективності української законодавчої діяльності, її засад; механізму та якісного виміру правового регулювання; гуманістично-ціннісного критерію як *смыслотворчої основи* реалізації права (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.3, 3.4); *комунікативно-філософський підхід* – для з'ясування реалізації права як суб'єкт-суб'єктного процесу (підрозділи 2.2, 3.3, 3.4); *герменевтичний метод* – під час аналізу правових понять і низки наукових положень, формулювання висновків (підрозділи 1.2, 2.2, 3.1, 3.2, 3.4); *загальнонаукові* методи: структурно-функціональний, аналізу, синтезу, теоретичного моделювання, індуктивний, дедуктивний, об'єктивності, системності тощо (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1–3.4); спеціально-правові методи: *порівняльно-правовий* – для дослідження форм реалізації права; трактування реалізації права з позицій законницького (легістського) і юридичного (природно-правового) підходів тощо (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *формально-догматичний* – для дослідження нормативно-правових актів, окремих правових понять, категорій і положень; *соціологічно-правовий* – для дослідження соціокультурних особливостей реалізації права тощо.

Провідними в дослідженні є природно-правовий та аксіологічний підходи, що надали можливість схарактеризувати реалізацію права як загальнолюдську цінність, невід'ємний атрибут людського буття, його глибинно людинотворчу сутність.

Емпіричну базу дослідження становлять праці видатних філософів права, акти національного й міжнародного права, матеріали опитування студентів

юридичного факультету Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (135 осіб) і членів громадських організацій (36 осіб).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота за характером і змістом розглянутих питань є першим у філософсько-правовій науці комплексним дисертаційним дослідженням аксіологічного виміру реалізації права в контексті правового розвитку сучасної України. На підставі здійсненого аналізу досліджуваної проблеми сформульовано низку ідей, положень, узагальнень, висновків, що винесені на захист. Зокрема:

вперше:

- обґрунтовано, що з позицій законницького (легістського) підходу через ототожнення права та закону реалізацію права ототожнено з реалізацією норм законодавства. Оскільки право є формою буття загальнолюдських цінностей, що існує в розмаїтті форм вияву, запропоновано відмежовувати реалізацію права від реалізації закону, не вичерпувати реалізацію права реалізацією лише позитивного права. На противагу легістському трактуванню реалізації права як *законореалізації*, запропоновано трактування реалізації права як процесу втілення в життя смислів і принципів права безвідносно до форм його буття;

- з'ясовано, що, оскільки право є ціннісним феноменом, його об'єктивація проникнута ціннісним виміром, вона розпочинається з відчуття й усвідомлення суб'єктом необхідності правових цінностей для власного буття і завершується їх реальним свідомим здійсненням у правовідносинах, тобто гуманістично-ціннісний критерій є смислотворчою основою реалізації права. На противагу легістській доктрині, де людина фактично постає не суб'єктом права, а об'єктом законницького впливу держави, обґрунтовано вагомість *суб'єктивно-особистісного* чинника в об'єктивації права та визначальну роль у цьому процесі ціннісних орієнтацій особистості, а також сучасного правового мислення, відповідно до якого сприйняття і *визнання* суб'єктом права кожного іншого рівноцінним собі є найважливішим у праві;

- встановлено, що з позицій позитивістського державоцентристського підходу механізм правового регулювання ототожнено з механізмом *державного* правового регулювання, а механізм реалізації права постає механізмом реалізації лише *норм законів*, тобто позитивного права. Реалізація права в цьому контексті розпочинається з прав, що «надаються державою», водночас із позицій юснатуралістичного підходу правореалізація може бути спонтанною і не залежати від норм позитивного права, які переважно відстають від розвитку правовідносин;

- обґрунтовано, що природно-правовий та аксіологічний підходи, які стали базовими для дослідження, надають можливість відрізнити правове регулювання від державно-владного свавілля, аналогічно й механізм правового регулювання – від механізму свавільно-маніпулятивного регулювання. Таким критерієм-основою для розрізнення стає критерій правності як відповідність усіх складових механізму правового регулювання смислам права, принципові

правової рівності, загальнолюдським цінностям, людині з її честю, гідністю, невідчужуваними правами;

удосконалено:

– визначення поняття якості законодавства як істотного чинника правореалізації, що не має вичерпуватися формально-технічними моментами, а повинно ґрунтуватися на змістовно-правових вимогах, що забезпечить відповідність законодавства сучасній філософії людини;

– положення про те, що громадянське суспільство, основою якого є автономні, моральні індивіди, – це гарант реалізації прав і свобод кожного;

– ідею, згідно з якою тотальне порушення прав людини в сучасній Україні засвідчує недосконалість дії механізму реалізації права. Ефективна правореалізація можлива за ефективної правової політики в сучасній Україні;

– твердження, за яким практична реалізація права кожного на справедливий суд унеможлиблюється через відсутність в Україні незалежного суду, процесуальні перешкоди реалізації цього права, адвокатську монополію в судах, неналежне використання практики ЄСПЛ у правосудді, порушення вимог стандартів прав людини як засади правозахисної діяльності тощо;

дістало подальший розвиток:

– положення, відповідно до якого повноцінна реалізація права може здійснюватися тільки за безумовного підпорядкування всіх сфер соціального життя вимогам верховенства права, загальнолюдським цінностям;

– ідея, згідно з якою механізм правового регулювання та механізм реалізації права різняться за суб'єктами права та функціональним призначенням. У механізмі правового регулювання суб'єктами права постають представники державної влади й місцевого самоврядування, у механізмі реалізації права – фізичні та юридичні особи, люди, громадяни, які є суб'єктами трансляції та втілення смислів права, що є водночас загальнолюдськими цінностями;

– твердження, що процес реалізації прав людини безпосередньо залежить від процесів демократизації на місцях, демократії «знизу», які обумовлюють бюджетну політику держави, розподіл бюджетних коштів тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження впроваджено та може бути використано:

– у *правореалізаційній діяльності* – для підвищення рівня професійної кваліфікації суб'єктів правозастосування, якості роботи суб'єктів правового регулювання. Упровадження конкретних висновків дисертації про реалізацію права сприятиме підвищенню ефективності правового регулювання, правозастосування, правозахисної політики сучасної України (довідка Львівського апеляційного суду від 6 серпня 2020 року № 682/20);

– у *нормотворчій діяльності* – під час розроблення концептуальних засад нормативно-правових актів як загальнодержавного рівня, так і підзаконних правових актів, удосконалення законодавчої діяльності, гармонізації українського законодавства й законодавства ЄС тощо (довідка Громадської ради при Львівській обласній державній адміністрації від 17 липня 2020 року № 101/20);

– у науково-дослідній діяльності й освітньому процесі – для творчого розвитку та поглиблення зазначеної проблематики; визначення шляхів вирішення низки теоретичних і практичних аспектів реалізації прав людини, механізму правореалізації; реалізації принципу верховенства права в правозастосовній діяльності тощо; під час підготовки підручників, навчальних посібників, формування та викладання курсів «Теорія держави і права», «Філософія права», а також відповідних спецкурсів: «Реалізація права як філософсько-правова проблема: проблеми та перспективи в контексті євроінтеграції», «Роль громадянського суспільства в забезпеченні реалізації прав людини в сучасній Україні», «Верховенство права як фундаментальна засада реалізації прав людини». Окремі результати дослідження впроваджено в освітній процес (довідка Національного університету «Львівська політехніка» від 12 серпня 2020 року № 67-01-1214; акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 9 березня 2020 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження апробовано на таких наукових заходах: наукових читаннях до Дня юриста «Морально-етичні імперативи юридичної діяльності» (7 жовтня 2011 року, м. Київ); V міжвузівських наукових читаннях «Конституція – основа державного і суспільного устрою України» (29 березня 2012 року, м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції «Національне та міжнародне право в сучасному вимірі» (28–29 вересня 2012 року, м. Запоріжжя); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання держави і права» (22–23 червня 2012 року, м. Харків); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (25 квітня 2012 року, м. Львів); Міжнародній науково-практичній конференції «Роль права у забезпеченні законності та правопорядку» (25–26 жовтня 2013 року, м. Запоріжжя); Міжнародній конференції «Europska tradicia v medzinarodnom prave uplatnovanie l'udskych prav» (6-7. maj 2016, Bratislava); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (14–15 грудня 2018 року, м. Харків).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 16 публікаціях, із них сім статей опубліковано у фахових виданнях України, одна – в іноземному виданні, а також вісім тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, списку використаних джерел (492 найменування на 45 сторінках) і шести додатків на восьми сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 259 сторінок, з них основного тексту – 193 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і ступінь дослідження теми дисертації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами,

схарактеризовано мету й задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію та впровадження, а також щодо публікацій, структури й обсягу роботи.

Розділ 1 «Джерельна база та методологія дослідження реалізації права» складається з двох підрозділів, у яких досліджено ступінь наукового опрацювання проблеми реалізації прав людини й методологічні засади дисертаційного дослідження.

У підрозділі 1.1 *«Ступінь наукового опрацювання дисертаційної проблеми»* проаналізовано наукові розробки, присвячені поняттю, сутнісним характеристикам, формам реалізації права, значущості для людського буття цього феномену. Окреслені аспекти проблеми досліджено в працях С. Гусарева, О. Зайчука, М. Кельмана, А. Колодія, В. Копейчикова, О. Мінченко, А. Олійника, Н. Оніщенко, О. Осауленка, Н. Пархоменко, Ю. Пацурківського, О. Петришина, П. Рабіновича, О. Скаун, В. Цвіка та інших українських правознавців. Реалізацію права трактують переважно з позитивістських позицій як утілення в життя норм законодавства (В. Дума, Н. Жильнікова, Л. Іщенко, І. Котюк, Н. Лепіш, Л. Макарова, І. Проць, О. Скаун та ін.). З позицій природно-правового підходу переосмисленню підлягає низка аспектів проблеми, оскільки зводити реалізацію права лише до законореалізації означає збіднювати й звужувати простір правового буття суб'єктів права. Реалізацію природних невідчужуваних прав людини з позицій легізму не розглядають, оскільки позитивістський підхід їх заперечує. З позицій юснатуралізму сутність реалізації права полягає не в механічному втіленні «букви закону», а в об'єктивації його цінностей і принципів. Розрізняють концепти «реалізація права» і «забезпечення права», що, як і його охорона та захист, покладені не лише на державу, а й на народ, громадянське суспільство (Ю. Білас, В. Братасюк, Г. Наставна, Н. Пильгун, Н. Петлевич, Ю. Разметаєва, М. Рошук).

Антропологічний, аксіологічний, соціокультурні аспекти реалізації права досліджують: О. Бандура, В. Бігун, О. Гвоздік, О. Гришук, Д. Гудима, Є. Івашев, М. Козюбра, М. Костицький, В. Кравець, А. Кравченко, Н. Оніщенко, О. Павлишин, М. Патеї-Братасюк, А. Романова, а також іноземні науковці: А. Барак, А. Гарапон, А. Ковлер, Н. Неновські, В. Нерсисянц, Дж. Нікел, М. Сандел та ін.

Проблему механізму реалізації права, його структурних і функціональних особливостей, його вдосконалення розглядають: С. Алексєєв, Є. Бобришев, О. Гончаренко, О. Гришук, Н. Жильнікова, Л. Завадська, Н. Костюк, А. Олійник, Т. Пашук, А. Пендяга, О. Скаун, О. Скібіна, В. Сущенко, Ю. Шемшученко, Г. Шмельова, Л. Юзьков та ін. Оскільки правове регулювання здійснюють й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, тому, крім категорії *«державне правове регулювання»*, необхідно розробляти категорію *«правове регулювання громадянського суспільства»*. До механізму правового регулювання необхідно включати суб'єктивно-особистісний чинник – поза ним

цей механізм буде нежиттєздатним, проте з позицій легізму його майже не досліджують.

Механізм реалізації права має охоплювати право в будь-яких формах і виявах, а не лише позитивне право (С. Алексєєв, А. Колодій, Ю. Пацурківський). Він є складовою механізму правового регулювання, причому вони співвідносяться як частина і ціле; мають функціональні відмінності; різняться суб'єктами здійснення, сутнісними характеристиками: *механізм реалізації права – це динамічна діяльність усіх чинників у процесі безпосереднього втілення права в життя*, механізм правового регулювання – це динамічна діяльність усіх чинників, залучених у *створення умов для цього втілення*.

Науковці С. Добрянський, Ю. Жариков, С. Ішук, О. Кархут, Ю. Козенко, Р. Майданик, В. Недибалюк, О. Огородник, П. Пацурківський, А. Пендяга, С. Погрібний, П. Рабінович, С. Рабінович, Е. Регушевський, Р. Стефанчук, Т. Тараконич розробляють проблему вдосконалення механізму правового регулювання, подолання його розбалансованості. М. Патей-Братасюк акцентує на розрізненні правового регулювання та псевдоправового, насильницького, на проблемі наповнення механізму правового регулювання гуманістичним виміром.

Проблему якості законодавства обрали предметом свого дослідження Д. Гордієнко, А. Грищенко, С. Іванова, Н. Камінська, І. Лозинська, О. Миронюк, Н. Нижник, А. Нечипоренко, Н. Онищенко, Н. Пархоменко, С. Погребняк, О. Тарасишина, М. Терлюк та ін. Увагу зосереджено на вимозі відповідності змісту нормативно-правового акта змісту і принципам права, відступ від неї неприпустимий, оскільки створює перешкоди в реалізації права.

Стандарти прав людини, верховенство права, недоліки й перешкоди реалізації вимог верховенства права розглядають С. Андрощук, І. Андрущенко, Т. Багрій, Ю. Білас, В. Братасюк, В. Бринцев, С. Головатий, О. Гордієнко, В. Кампо, І. Капліна, М. Козюбра, М. Костицький, О. Луців, С. Максимов та ін.

У *підрозділі 1.2 «Методологічні засади дослідження»* розглянуто застосування в пізнанні реалізації права принципу взаємодоповнення різних методів і підходів, зокрема філософських, загальнонаукових і спеціально-правових, оскільки дослідження лише із загальнонаукових позицій мало частковий результат, утрачалися повнота, всебічність і глибинне бачення предмета дослідження, що засвідчують О. Бандура, В. Бігун, М. Братасюк, О. Гвоздік, Д. Гудима, С. Гусарєв, М. Кельман, М. Козюбра, М. Костицький, В. Кравець, І. Кривцова, Н. Кушакова-Костицька, О. Мельничук, Г. Наставна, О. Онуфрієнко, О. Павлишин, Н. Пархоменко, О. Скакун, О. Тихомиров, І. Тімуш та ін. Доведено значущість у пізнанні реалізації права *антропологічного підходу*, який надає можливість побачити реалізацію права як невід'ємне від людського буття явище, істотний чинник становлення людини-особистості. Використання *природно-правового підходу* дає змогу пов'язати реалізацію права з фундаментальними засадами буття людини, із загальнолюдськими цінностями, принципами права, подолати державоцентристський погляд на нього. *Аксіологічний підхід* став визначальним

у дослідженні та сприяв висвітленню ціннісного виміру реалізації права, його гуманістичної суті. Завдяки *екзистенціально-персоналістичному підходу* реалізація права постає не механістичним процесом, а творчою живою взаємодією людей як суб'єктів права, що втілюють у життя його цінності.

Розділ 2 «Реалізація права як філософсько-правовий концепт» містить два підрозділи, у яких висвітлено філософсько-світоглядні засади дослідження дисертаційної теми, ціннісно-гуманістичний вимір реалізації права, обґрунтовано частковість його бачення з позицій легістського типу праворозуміння, окреслено проблему стандартів права як юридичної основи його реалізації.

У підрозділі 2.1 *«Антрополого-аксіологічні засади реалізації права»* крізь призму антропологічного й аксіологічного підходів доведено, що людина-особистість є фокусом, у якому перетинаються всі складові механізму реалізації права. Реалізація права й передусім природних невідчужуваних прав людини, що є універсальними й неподільними, – це необхідність для людського буття, процесу людинотворення, оскільки поза правореалізацією повноцінне людське «я» не може відбутися. Людське життя – це безперервне втілення в життя природних прав людини. Смыслами права є загальнолюдські цінності, що відтворюють фундаментальні засади людського буття. Саме людина як соціокультурна діяльнісна істота є ретранслятором цих цінностей в життя. Людська гідність як фокус особистого «я» апелює до права як форми буття загальнолюдських цінностей, прагне їх об'єктивації. Людина як одухотворене буття, що мислить, воліє, творить ціннісно-правовий континуум – засаду власного самовизначення та самоствердження.

Усвідомлення людиною невід'ємності загальнолюдських цінностей має бути запорукою успішної реалізації права, що є живою взаємодією суб'єктів права за втілення їх у життя, вільного самовизначення особистості, творення повноцінного людського «я». Кожен із суб'єктів реалізації права має визнати право як загальнолюдську цінність, основу життя; кожен має визнати свою духовність – гідність, автономію як творчу силу й цінність, іншого суб'єкта, його гідність та автономію як силу і цінність – це необхідні передумови реалізації права, на відміну від реалізації закону.

У підрозділі 2.2 *«Трактування реалізації права з позицій основних типів праворозуміння крізь призму ціннісного підходу»* аргументовано, що, оскільки з позицій законницького (легістського) підходу, який пронизаний принципом тотожності права та закону, реалізацію права трактують як утілення в життя норм права (норм закону), що виражають волю влади, постає необхідність відрізнити реалізацію права від реалізації закону як механістичного процесу, не вичерпувати *правореалізацію законореалізацією*. Це заперечує гуманістично-ціннісний вимір здійснення права, нівелює його значущість як універсальної загальнолюдської цінності. Оскільки легістська доктрина заперечує природні права людини, стверджується, що реалізація права починається з «наданих суб'єктові прав» законом, що в контексті сучасного правового мислення є не цілком науково коректним. Також ця доктрина пов'язує реалізацію права

безпосередньо з увідповідненою нормі закону *нормативною* поведінкою суб'єкта, яка насправді, у випадку неправового закону, може порушувати вимоги права, тобто бути нормативною, але неправовою.

З позицій юридичної (юснатуралістичної) парадигми право законом, позитивним правом не вичерпується, воно існує як багатогранний феномен, тому реалізація права постає втіленням у життя ідеї права в усіх можливих формах і виявах. *Правореалізація* у зв'язку із цим не вичерпується *законореалізацією*, а є втіленням принципів права, його цінностей і смислів: справедливості, добра, свободи, рівності, поваги до людської гідності тощо в різних формах: реалізація договору, прецеденту, звичаєвого права тощо. Ця доктрина визнає невідчужувані природні права людини, які мають структуру принципів права й опрідметнюються крізь призму людського «я» в усій його повноті. Засобом і формою реалізації права є увідповіднена принципам і смислам права *правова* поведінка людини, взаємодія з іншими суб'єктами права. Реалізація права – це перманентний процес об'єктивації правових цінностей як ствердження людського «буття – у праві».

Розділ 3 «Ціннісно-смысловий вимір втілення права в сучасній Україні» складається з чотирьох підрозділів, у яких висвітлено проблему верховенства права як засадничого принципу реалізації права, вплив ціннісного виміру якості українського законодавства на правореалізацію, значущості правового мислення громадянського суспільства як чинника реалізації права, удосконалення механізму правового регулювання в контексті реалізації прав людини.

У підрозділі 3.1 *«Ствердження верховенства права як засадничий принцип успішної правореалізації: ціннісний зріз»* зауважено, що верховенство права як мегапринцип є сукупністю правових ідей, цінностей, принципів, інституцій та процедур, що здатні забезпечити достатній рівень поваги до людської гідності з боку як державної влади, так і громадян. Закцентовано на трактуванні верховенства права як конструкції, що фокусує в собі загальнолюдські цінності й постає як низка вимог, що мають бути виконані владою та громадянами, і це забезпечить повноцінне втілення ідеї права.

Проаналізовано чинники, що перешкоджають виконанню вимог верховенства права. Верховенство права є реальним тоді, коли наявний механізм захисту від виходу влади за її межі. Необхідна зміна світоглядно-філософських засад реалізації права полягає в тому, що місце визначальної в минулому ідеології «панування» держави над людиною має посісти ідеологія «служіння» держави людині.

У підрозділі 3.2 *«Вплив морально-аксіологічної доброякісності законодавства на підвищення ефективності об'єктивації прав людини»* у світлі природно-правового підходу аргументовано, що поняття якості законодавства має охоплювати не лише його формально-юридичний вимір, на чому акцентує легістська доктрина, а насамперед змістовне наповнення нормативно-правової бази, яка повинна захистити інтереси громадян. Закон має бути не довільним витвором державної влади, засобом маніпуляцій, а *правовим* явищем, для чого

загальнолюдські цінності мають стати першопочатковим пунктом правового нормотворення. Усі вимоги мегапринципу верховенства права, а саме: гуманізму, непорушності прав людини, пропорційності, правової визначеності, розумності, справедливості, рівності, поваги до людської гідності тощо – законодавець безумовно має враховувати вже на початковому етапі законодавчої роботи, під час створення концепції правового акта, що зрештою повинно забезпечити якісний вимір законодавства як правової засади реалізації права.

У підрозділі 3.3 *«Значимість правової світоглядно-мисленнєвої зрілості громадянського суспільства у втіленні в життя ідеалів права»* обґрунтовано ідею, згідно з якою на зміну репресивно-каральному мисленню, успадкованому від попередньої епохи, має прийти гуманістичне мислення, спрямоване на якомога повнішу реалізацію прав і свобод кожного. Найскладніше в праві сприйняття і визнання загальнолюдських цінностей універсальними, а кожного іншого – рівноцінним собі. Саме таке світосприйняття та світовідношення має стати масовим. Гуманістично-ціннісні світоглядні орієнтири людини формують позитивно усталене ставлення до права як форми буття загальнолюдських цінностей, чим обмежується свавілля влади, встановлюється розумний баланс у відносинах між людиною та державою. Сутність природно-правового мислення громадянського суспільства полягає у філософсько-моральній критиці закону й держави, у процесі чого відбувається оцінювання правових і державних відносин на відповідність їх суті та змісту права. Громадянське суспільство має стати гарантом реалізації прав і свобод кожного.

У підрозділі 3.4 *«Вдосконалення механізму правового регулювання в правореалізаційних трансформаціях як пріоритетна складова правового реформування»* акцентовано на трактуванні механізму реалізації права як діяльності із застосуванням *правових* засобів суб'єктами права відповідно до стандартів прав людини для об'єктивації правових смислів і цінностей. Доведено, що механізм правового регулювання є *механізмом забезпечення* реалізації права, а механізм правореалізації – складовою механізму правового регулювання. Механізм правового регулювання діє на стадії створення умов для реалізації права, а механізм правореалізації – на стадії власне діяльності людини з об'єктивації її прав.

Реалізації права на справедливий суд перешкоджає залежності суду від політичних і бізнесових впливів, адвокатській монополії в судах, неналежному використанню прецедентної практики ЄСПЛ тощо. Для повноцінної реалізації права необхідні також конструктивна переоцінка підходів до інституту звернень громадян, удосконалення процесу взаємодії держави й суспільства, що має ґрунтуватися на взаємовизнанні; прийняття Закону України «Про громадські правозахисні організації», який розширив би повноваження та забезпечив незалежність правозахисних організацій; розв'язання проблеми обмеження реалізації права на мирні зібрання, що нині не відповідає європейським стандартам права. Суттєвого оновлення потребує низка інститутів виборчого законодавства тощо. Дисбаланс відносин органів

місцевого самоврядування та органів державної влади теж негативно позначається на реалізації прав і свобод громадян. Процес децентралізації має стати реальним утіленням реалізації прав і свобод громадян на місцях. Проблемним у вдосконаленні механізму правового регулювання є питання щодо відкритості влади, що унеможлиблює реалізацію права. Деолігархізація країни підготувала б умови для подолання низки перешкод на шляху реалізації прав і свобод українців.

ВИСНОВКИ

Основними теоретичними та практичними результатами дисертаційного дослідження є такі положення та пропозиції:

1. Реалізація права зумовлена безпосереднім впливом її на утвердження фундаментальних засад людського буття, подолання масового порушення прав людини, творення людини як повноцінного особистісного «я», активно-творчого суб'єкта права й громадянина, що є важливим аспектом національної безпеки країни, оскільки такі люди є запорукою її правового, демократичного розвитку, конкурентоспроможності на міжнародній арені. Нереалізовані права людини – підстава частковості людського буття, соціальної, морально-етичної, а отже, і правової, громадянської, національної тощо деградації та деперсоналізації. Нереалізованість прав людини в масовому масштабі – це шлях народу й держави до соціальних потрясінь, втрати конкурентоздатності, безпеки й незалежності.

Виокремлено низку недостатньо розроблених аспектів досліджуваної проблеми: розроблення ціннісно-сміслового, аксіологічного підходу у вивченні реалізації права; застосування природно-правового підходу; подолання легістсько-позитивістського трактування реалізації права, глибинне його переосмислення як невід'ємного від людини гуманістичного процесу; дослідження суб'єктивно-особистісного виміру реалізації права; окреслення шляхів удосконалення механізмів реалізації права в сучасній Україні; висвітлення гуманістичного критерію як ціннісно-сміислової основи реалізації права. Обґрунтовано ефективність розроблення проблеми реалізації права крізь призму аксіологічного підходу, відповідно до якого особистість є центром правової реальності, метою права. У реальних правовідносинах особистість, утверджуючи загальнолюдські цінності, актуалізує свою універсальну природу в індивідуально-неповторному вираженні.

2. З позицій законницького (легістського) підходу, через принцип тотожності права й закону, яким пронизана ця доктрина, реалізація права постає реалізацією норм закону, а тому доцільно розмежовувати ці концепти, не вичерпувати реалізацію права реалізацією лише законодавства. Аналогічно механізм правового регулювання ототожнено з механізмом *державного* правового регулювання, а механізм реалізації права постає механізмом реалізації лише норм позитивного права. Тому, очевидно, є сенс розмежовувати й ці концепти, оскільки різняться вони істотно.

Таким, що відповідає інтересам і суті сучасної людини, є трактування реалізації права з позицій природно-правового підходу як процесу втілення в життя смислів та принципів права безвідносно до форм буття права або ж як діяльність суб'єктів права, здійснювана відповідними способами на засадах принципу правової рівності для утвердження правових цінностей.

Залежно від легістського чи юснатуралістичного підходів по-різному прочитується початковий етап правореалізації. З позицій легізму реалізація права розпочинається з норм, які «надаються державою», з позицій юснатуралістичного підходу правореалізація може бути спонтанною і не залежати від наявності норм позитивного права, що можуть відставати від розвитку правовідносин.

3. Механізм правового регулювання та механізм реалізації права співвідносяться як ціле й частина; різняться за суб'єктами права та функціональним призначенням: у механізмі правового регулювання суб'єктами права є представники державної влади й місцевого самоврядування, у механізмі реалізації права – люди, особи, громадяни, які є суб'єктами втілення права. Механізм правового регулювання має *забезпечити умови* для реалізації права, а механізм реалізації права як сукупність правових способів і засобів має на меті *безпосередньо трансформувати смисли й принципи* права в реальне буття.

Юснатуралістичний підхід дає змогу відрізнити правове регулювання від державно-владного свавілля, аналогічно й механізм правового регулювання – від механізму свавільно-маніпулятивного регулювання. Основою для розрізнення запропоновано *критерій правності* як відповідність державно-владної діяльності цього механізму принципів правової рівності, загальнолюдським цінностям, людині з її невідчужуваними правами.

4. Повноцінна реалізація права може здійснюватися за безумовного підпорядкування всіх сфер соціального життя праву як формі буття загальнолюдських цінностей. Перешкодами для виконання вимог верховенства права є ототожнення верховенства права з принципом верховенства закону; несприйняття верховенства права як фундаментального принципу з низкою вимог у правозастосуванні; заперечення природних прав людини як реального права; несформованість в Україні незалежного правосуддя.

5. У контексті використання природно-правового підходу доведено, що поняття якості законодавства як чинника правореалізації не вичерпується формально-технічними вимогами, що властиво позитивістській доктрині, а поєднує як формально-технічні, так і *змістовно-правові* вимоги, які сукупно забезпечують відповідність законодавства сучасній філософії людини. Саме верховенство права з його вимогами як концентроване вираження стандартів права має бути основою правової нормотворчості.

6. Суб'єктивному виміру правореалізації в контексті законницького праворозуміння відведено надто скромне місце, оскільки з позицій цієї доктрини людина в правовій системі має периферійне становище. Юснатуралістичний підхід акцентує на визначальній ролі суб'єктивно-особистісного виміру в правореалізації. Основною умовою реалізації права має

бути усвідомлення людиною себе та права як форми буття загальнолюдських цінностей, невід'ємності себе від загальнолюдських цінностей, сфокусованих у праві.

Юснатуралізм надає перевагу не законослухняності, а правосвідомості, сучасному правовому мисленню, ґрунтованому на гуманістичних цінностях. Найскладніше в праві – сприйняття і визнання суб'єктом права кожного іншого рівноцінним собі. Громадянське суспільство є гарантом реалізації прав і свобод кожного, оскільки реалізація прав та свобод кожного, їх захист є його основною метою. Реалізація пронизана ціннісним виміром, вона розпочинається з відчуття суб'єктом необхідності й важливості правових цінностей для людського буття і завершується об'єктивацією їх у правовідносинах.

7. Тотальне порушення прав людини в сучасній Україні засвідчує істотну недосконалість дії механізму реалізації права. Механізм правового регулювання діє на стадії створення умов для реалізації права, а механізм правореалізації – на стадії власне діяльності людини з опредметнення її прав. Ефективна правореалізація можлива за ефективної правової політики в сучасній Україні, яку, на жаль, поки що не сформовано, тому розроблення її ґрунтовних теоретичних засад є нагальною необхідністю.

Практична реалізація права кожного на справедливий суд наштовхується на низку перешкод: відсутність у сучасній Україні незалежного суду, процесуальні перешкоди реалізації цього права, адвокатську монополію в судах, неналежне використання практики ЄСПЛ у правосудді. Для успішної реалізації права необхідні конструктивна переоцінка підходів до інституту звернень громадян, розширення повноважень і забезпечення незалежності правозахисних організацій. Важливе значення має прийняття Закону України «Про громадські правозахисні організації». Процес децентралізації, від якого залежать бюджетна політика держави й розподіл бюджетних коштів, має стати реальним чинником здійснення прав і свобод громадян на місцях.

8. Загалом реалізація права всіма суб'єктами права – це комплексна проблема, що залежить, зокрема, від якості державної влади. Що відкритішою та зрілішою вона є для співпраці з громадянами, то краще й повніше буде реалізовано права та свободи останніх. Реальним кроком на шляху подолання масового порушення прав людини й громадянина на сучасному етапі розвитку є деолігархізація країни.

Отриманими результатами дисертаційного дослідження не вичерпується вивчення проблеми реалізації права в контексті сучасного правового розвитку України з позицій аксіологічного підходу. На наш погляд, перспективними напрямками дослідження можуть бути: філософсько-світоглядні засади реалізації прав людини; проблема ефективності інституційного чинника реалізації права в сучасній Україні; реалізація прав людини в контексті євроінтеграції: порівняльно-правовий вимір; реалізація права з позицій антропологічного підходу; комодифікований тип особистісного «я» та реалізація прав людини.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Попадинець М. І. Реалізація права: методологічні засади дослідження. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 5. С. 116–124.
2. Попадинець М. І. Реалізація права: антропологічні засади. *Морально-етичні імперативи юридичної діяльності* : матеріали наук. читань до Дня юриста (Київ, 7 жовт. 2011 р.). Київ, 2011. С. 75–80.
3. Попадинець М. І. Поняття правозастосування в контексті основних типів праворозуміння. *Конституція – основа державного і суспільного устрою України* : матеріали V міжвуз. наук. читань (Київ, 29 берез. 2012 р.). Київ, 2012. С. 89–95.
4. Попадинець М. І. Права і свободи людини і громадянина у світлі принципу верховенства права. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 ч. Ч. 1. (Львів, 25 квіт. 2012 р.). Львів, 2012. С. 326–328.
5. Попадинець М. І. Принцип верховенства права як засада реалізації права в сучасній Україні. *Митна справа*. 2012. № 3 (81), ч. 2, кн. 1. С. 276–282.
6. Попадинець М. І. Принципи права як програмно-орієнтаційні засади правозастосування. *Наше право*. 2012. № 3, ч. 1. С. 39–44.
7. Попадинець М. І. Реалізація принципу верховенства права – нагальна потреба сьогодення. *Актуальні питання держави і права* : матеріали Всеукр. наук.-практ. заоч. конф. (Харків, 22–23 черв. 2012 р.). Харків, 2012. С. 24–27.
8. Попадинець М. І. Антропология права: сучасний вимір. *Національне та міжнародне право в сучасному вимірі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 28–29 верес. 2012 р.). Запоріжжя, 2012. С. 27–29.
9. Попадинець М. І. Поняття та основні форми безпосередньої реалізації права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 21. Ч. 1, т. 3. С. 255–258. (Серія «Право»).
10. Попадинець М. І. Особливості правозастосування як форми реалізації права. *Роль права у забезпеченні законності та правопорядку* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25–26 жовт. 2013 р.). Запоріжжя, 2013. С. 12–15.
11. Попадинець М. І. Поняття реалізації права з позицій діалектичної полярності природного і позитивного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 53–59.
12. Попадинець М. І. Понятие, признаки и формы правоприменения с позиций легистского правопонимания. *Legea si Viata*. Mai 2014. С. 79–82. (Republika Moldova).
13. Попадинець М. І. Якість українського законодавства як передумова реалізації прав людини. *Europska tradicia v medzinarodnom prave: uplatnovanie l'udskykh prav : medzinarodnej vedeckej konferencie* (Bratislava, 6–7 maj 2016). Bratislava, 2016. Р. 60–63.

14. Попадинець М. І. Особливості трактування реалізації права в контексті юридичного підходу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5. Т. 3. С. 181–186.

15. Попадинець М. І. Становлення громадянського суспільства в Україні як засада реалізації права. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 14–15 груд. 2018 р.) : у 2 ч. Харків, 2018. Ч. 1. С. 11–14.

16. Попадинець М. І. Особливості механізму правового регулювання в контексті реалізації прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 106–109. (Серія «Право»).

АНОТАЦІЯ

Попадинець М. І. Реалізація права в контексті правового розвитку сучасної України: аксіологічний вимір. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

У дисертації здійснено комплексне наукове дослідження реалізації права в сучасному правовому розвитку. Аспекти реалізації права висвітлено з позицій природно-правового й аксіологічного підходів, що надало можливість подолати державоцентристську сутність цього елементу правової реальності й виявити його глибинно гуманістичну сутність. Запропоновано переосмислене визначення поняття реалізації права як процесу втілення в життя смислів і принципів права безвідносно до форм його буття. Обґрунтовано, що природно-правовий підхід надає можливість відрізнити правове регулювання від державно-владного свавілля, а механізм правового регулювання – від механізму свавільно-маніпулятивного регулювання. Досліджено чинники, що становлять перешкоди для реалізації права в сучасній Україні. Запропоновано можливі шляхи їх подолання.

Ключові слова: реалізація права, форми реалізації права, природно-правовий підхід, антропологічний підхід, механізм правового регулювання, механізм реалізації права, суб'єктивний вимір у реалізації права, легістський тип праворозуміння (доктрина), стандарти прав людини.

АННОТАЦИЯ

Попадинец М. И. Реализация права в контексте правового развития современной Украины: аксиологическое измерение. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.12 – философия права. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2020.

В диссертации осуществлено комплексное научное исследование реализации права в современном правовом развитии. Изучение реализации

права основывалось на позициях естественно-правового и аксиологического подходов, что позволило преодолеть государствоцентристскую сущность этого элемента правовой реальности и выявить его глубоко гуманистическое измерение.

Предложено определение понятия реализации права как процесса воплощения в жизнь смыслов и ценностей права безотносительно к формам его бытия или как деятельность субъектов права, осуществляемая соответствующими способами на основе принципа правового равенства с целью утверждения правовых ценностей.

Доказано, что реализация права значительно более широкое понятие, чем реализация норм закона. отождествление реализации права с реализацией норм законодательства является воплощением принципа державоцентризма в праве как одного из ведущих принципов легистского правопонимания.

Доказано, что с позиций естественно-правового и антрополого-аксиологического подходов раскрывается гуманистический смысл реализации права, поскольку по своим смысловым характеристикам имеет такие нравственные ценности как справедливость, долг, ответственность, свобода и автономия личности, что является самой правовой ценностью.

Обосновано, что естественно-правовой подход дает возможность отличить правовое регулирование от государственно-властного произвола, аналогично и механизм правового регулирования – от механизма произвольно-манипулятивного регулирования. Критерием для различения становится критерий правности как соответствие государственно-властной деятельности, всего этого механизма принципу правового равенства, общечеловеческим ценностям, правовым смыслам. Определено, что механизм правового регулирования действует на стадии создания условий для реализации права, а механизм правореализации – на стадии деятельности человека по опредмечиванию его прав, что эффективная правореализация возможна при эффективной правовой политике в современной Украине, а полноценная реализация права - при безусловном подчинении всех сфер социальной жизни праву как форме бытия общечеловеческих ценностей.

Отмечено, что принцип верховенства права характеризуется рядом идей, которые выступают в качестве условий реализации права. Гарантией реализации права в контексте верховенства права является правовая определенность - условие, которое позволяет гражданам предвидеть последствия своих действий, вытекающих из их четкого закрепления в текстах нормативных актов. Выяснено, что препятствиями для выполнения требований верховенства права являются отождествление верховенства права с принципом верховенства закона.

Аргументировано, что понятие качества законодательства, в свете естественно-правового подхода, должно включать не только его формально-юридический измерение, а прежде всего содержательное наполнение нормативно-правовой базы. Закон должен быть не произвольным творением государственной власти, средством манипуляций, а правовым явлением, для

чего общечеловеческие ценности должны стать первоначальным пунктом правового нормотворчества.

Обосновано, что в реализации права осязаемое место занимает субъективное измерение. Показано, что правореализация зависит от уровня развития правового сознания субъектов права, их готовности жить в праве, от современного правового мышления. Самое трудное в праве принимать субъектом права каждого другого равноценным себе. Установлено, что значительное место в реализации прав человека принадлежит гражданскому обществу, основой которого являются автономные, моральные индивиды.

Исследованы факторы, составляющие препятствия для реализации права в современной Украине: отсутствие независимого суда, процессуальные препятствия реализации права, адвокатская монополия в судах, ненадлежащее использование практики ЕСПЧ в правосудии. Предложены возможные пути их преодоления: конструктивная переоценка подходов в институт обращений граждан, расширение полномочий и обеспечение независимости правозащитных организаций, принятие Закона Украины «Об общественных правозащитных организациях», процесс децентрализации, судебная реформа.

Ключевые слова: реализация права, формы реализации права, естественно-правовой подход, антропологический подход, механизм правового регулирования, механизм реализации права, субъективное измерение в реализации права, легистский тип правопонимания (доктрина), стандарты прав человека.

SUMMARY

Popadynets M.I. Realization of the right in the context of legal development of modern Ukraine: axiological aspect. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.12 – Philosophy of Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020.

The complex scientific research of realization of the right in modern legal development is carried out in the thesis. The aspects of the implementation of law is highlighted from the standpoint of natural-legal and axiological approaches, which makes it possible to overcome the state-centric essence of this element of legal reality and to reveal its deep humanistic essence. The reassessed concept of realization of the right as the process of realization of the meanings and principles of the right irrespective of the forms of its existence is offered. It is substantiated that the natural-legal approach allows to distinguish legal regulation from the state arbitrariness, and the mechanism of legal regulation – from the mechanism of arbitrary-manipulative regulation. The factors that constitute the obstacles to the implementation of law in modern Ukraine have been studied and possible ways to overcome them are suggested.

Key words: realization of law, forms of realization of law, natural-legal approach, anthropological approach, mechanism of legal regulation, mechanism of

realization of law, subjective dimension in the realization of law, legist type of law awarness (doctrine), human rights standards.